

کتاب‌های داستانی، بیشتر تأیید می‌شوند

گزارشی از وضعیت کتاب‌های داستانی بررسی شده و مناسب
در سال ۹۲ و ۹۳

نرگس افروز

اشاره

همه اختراعاتی که بشر امروزی از آن بهره می‌گیرد، روزی در خیال خود به آن‌ها می‌اندیشیده است. از این رو قوه تخیل، که هر اختراع و اکتشافی به آن وابسته است، باید جدی گرفته شود. هر چه قوه تخیل قوی‌تر باشد و ذهن فرد بهتر بتواند به کمک این قوه عالم معنا و ماده را به هم پیوند دهد، یقیناً آنچه را هم که خلق می‌کند ماندگارتر خواهد بود.

داستان‌ها و اشعار بازمانده از گذشته که همچنان به درخشش خود ادامه می‌دهند و پیوسته خواندنی‌تر یا شنیدنی‌تر می‌شوند، محصول تخیل‌های پرورش یافته‌اند.

کودکان که سازندگان آینده هر جامعه هستند، باید از همان سنین آغازین کودکی به سمت داستان و شعر سوق داده شوند و فرصتی بیابند تا در کنار آموختن علوم و ریاضیات دنیای تخیل و احساس و عاطفه را نیز تجربه کنند. باید به آن‌ها امکان داد تا بخوانند و بنویسند و بتوانند کشفیات و اختراعات بهتر و تازه‌تری را برای نسل‌های بعد به ارمغان بیاورند.

از این رو جا دارد که وزارت آموزش و پرورش در کنار کتاب‌های آموزشی، بیش از پیش به بررسی و معرفی کتاب‌های داستانی

و ادبی نیز بیندیشید. البته تا چند سال قبل، بررسی این بخش از کتاب‌ها بر عهده اداره کل فرهنگی و هنری معاونت پرورشی آموزش و پرورش بود؛ اما هم‌زمان با اوج‌گیری اجرای طرح سامان‌بخشی در سازمان پژوهش این فعالیت کمرنگ شد و در شهریور سال ۱۳۸۹ پس از ابلاغ مصوبه آیین‌نامه اجرایی سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی که طبق آن شورای عالی آموزش و پرورش بررسی همه منابع آموزشی را به سازمان پژوهش محول کرده بود، قطع گردید. در پی آن، دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در صدد برآمد مقدمات لازم را برای ایفای وظایف جدید آماده کند و سرانجام از سال ۱۳۹۲ به دریافت کتاب‌های داستانی و بررسی آن‌ها آغاز کرد.

در این گزارش کوتاه وضعیت کتاب‌های داستانی در دو سال گذشته بررسی شده است.

مقایسه کلی ادبیات داستانی طی سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

منظور از کتاب‌های داستانی؛ قصه، رمان و افسانه، شعر متن ادبی، خاطره و نیز نقد ادبی و آموزش ادبی است.

جدول ۲. سهم دوره‌های تحصیلی از کتاب‌های داستانی سال ۱۳۹۲

دوره	تعداد کتاب‌های ارزیابی شده	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد مناسب
ابتدایی (کودک)	۲۲۸	۱۸۵	۶۷
متوسطه اول (نوجوان)	۳۹	۲۴	۹
متوسطه دوم (نظری - مهارتی)	۱۳۳	۶۶	۵۰
جمع	۴۰۰	۲۷۵	۱۰۰

خوش‌بختانه مطابق جدول شماره ۳ سهم هر دو دوره متوسطه اول و دوم در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است. بر این اساس تعداد کتاب‌های مناسب دوره متوسطه اول و دوم به ترتیب به ۲۰ و ۳۰ درصد افزایش یافته است؛ در حالی که دوره ابتدایی با اختصاص ۵۰ درصد از کتاب‌های مناسب به خود همچنان موقعیت نخست را حفظ کرده است.

جدول ۳. سهم دوره‌های تحصیلی از کتاب‌های داستانی سال ۱۳۹۲

دوره	تعداد کتاب‌های ارزیابی شده	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد مناسب
ابتدایی (کودک)	۷۵۶	۵۸۱	۵۰
متوسطه اول (نوجوان)	۳۰۳	۲۳۹	۲۰
متوسطه دوم (نظری - مهارتی)	۵۳۷	۳۴۸	۳۰
جمع	۱۵۹۶	۱۱۶۸	۱۰۰

کیفیت بررسی کتاب‌ها به تفکیک دوره‌ها

در جدول شماره ۴، کتاب‌های ارزیابی شده و میزان کتاب‌های مناسب هر دوره به تفکیک آورده شده است. مطابق این جدول ۸۱ درصد کتاب‌های دوره ابتدایی در سال ۹۲ مناسب تشخیص داده شده‌اند؛ در حالی که این رقم در سال ۱۳۹۳ با چهار درصد کاهش به ۷۷ درصد رسیده است. این در حالی است که در هر دو دوره متوسطه، کتاب‌های بیشتری نسبت به سال قبل، مناسب شناخته شده و به کتاب‌نامه‌های رشد راه یافته است. براساس جدول، در سال ۹۲ فقط ۶۱ درصد کتاب‌های دوره متوسطه اول عنوان مناسب را به دست آورده‌اند؛ در سال بعد این رقم با افزایش چشمگیر، به ۷۹ درصد رسیده است که نشان‌دهنده ۱۸ درصد افزایش است. همچنین در حالی که در سال ۹۲، از کتاب‌های ارزیابی شده دوره متوسطه دوم فقط ۵۰ درصد از بخت ورود به جمع کتاب‌های مناسب برخوردار بودند، در سال ۹۳ از همین گروه ۶۵

مطابق آمارهای منتشر شده، در نخستین سال پذیرش کتاب‌های داستانی ۴۵۶ عنوان کتاب به دبیرخانه سامان‌دهی ارسال شده بود که از این تعداد، ۱۲۵ عنوان غیر مرتبط بود. یعنی به دلیل عواملی مانند زمان انتشار، موضوع یا تکراری بودن (مثلاً کتاب‌های داستان و شعر خردسالان که قبلاً در دوره پیش‌دبستانی بررسی شده بود) یا قابل ارزیابی نبودند.

در هر حال، پس از جدا کردن کتاب‌های غیرمرتبط، ۳۳۱ عنوان کتاب داستانی بررسی شد، که از این تعداد ۲۱۹ عنوان (۶۶ درصد) مناسب تشخیص داده شد و در پایان همان دوره نام آن‌ها در کتاب‌نامه‌های رشد قرار گرفت.

در سال بعد یعنی ۱۳۹۳، تعداد کتاب‌های دریافتی از ناشران به ۱۴۲۴ عنوان افزایش یافت؛ در حالی که تعداد کتاب‌های غیرمرتبط بیش از ۶۱ عنوان نبود. از کتاب‌های رسیده، ۱۳۶۳ عنوان مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت ۹۵۷ عنوان آن (۷۰ درصد) مناسب شناخته شدند.

به این ترتیب میزان کتاب‌های ورودی طی دو سال بیش از ۲۰۰ درصد رشد نشان می‌دهد. البته این حجم از رشد بیش‌تر ناشی از اطلاع‌رسانی‌های بعدی به ناشران این کتاب‌ها بود. چرا که ناشران پیش از آن تصور می‌کردند کتاب‌های داستانی در دبیرخانه مورد بررسی قرار نمی‌گیرد.

جدول ۱. کتاب‌های بررسی شده و مناسب در سال ۹۲ و ۹۳

سال	کتاب‌های بررسی شده	مناسب	درصد
۱۳۹۲	۳۳۱	۲۱۹	۶۶
۱۳۹۳	۱۳۶۳	۹۵۷	۷۰
جمع / میانگین	۱۶۹۴	۱۱۷۶	۶۹

مطابق جدول ۱، میانگین کتاب‌های مناسب در سال ۹۲ معادل ۶۶ درصد کتاب‌های بررسی شده بود که در سال ۹۳ این رقم به ۷۰ درصد رسیده است که حاکی از رشد ۴ درصدی کتاب‌های مناسب است.

اگر میانگین کتاب‌های مناسب را طی دو سال نیز حساب کنیم، به رقم ۶۹ درصد می‌رسیم. مقایسه این آمارها با آمار میانگین اعلام شده از سوی دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی برای سال ۹۳ (۶۰ درصد) گویای آن است که کتاب‌های داستانی از تأثیر قابل توجهی در رشد درصد کتاب‌های مناسب برخوردارند.

سهم دوره‌های تحصیلی از کتاب‌های داستانی

نگاهی به جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۲ ۶۷ درصد کتاب‌های مناسب معرفی شده متعلق به دوره ابتدایی بوده است؛ در حالی که در همین سال سهم دوره متوسطه اول از کتاب‌های مناسب فقط ۹ درصد و سهم دوره متوسطه دوم (نظری و فنی و حرفه‌ای) بالغ بر ۲۴ درصد بوده است.

جدول ۴. کیفیت بررسی کتاب‌ها به تفکیک دوره‌های تحصیلی در سال ۹۲ و ۹۳

سال ۱۳۹۳			سال ۱۳۹۲			دوره‌های تحصیلی
درصد مناسب	مناسب	ارزیابی شده	درصد مناسب	مناسب	ارزیابی شده	
۷۷	۵۸۱	۷۵۶	۸۱	۱۸۵	۲۲۸	ابتدایی (کودک)
۷۹	۲۳۹	۳۰۳	۶۱	۲۴	۳۹	متوسطه اول (نوجوان)
۶۵	۳۴۸	۵۳۷	۵۰	۶۶	۱۳۳	متوسطه دوم (نظری - مهارتی)

داستان‌های تاریخی، برخورداری از تصاویر بی‌روح و بازاری و ضعف مفرط در کتاب‌سازی برخی از عوامل مؤثر در رد کتاب‌های داستانی تألیفی هستند. در بخش ترجمه معمولاً کتاب‌ها فاقد چنین ضعف‌هایی هستند. همچنین نارسایی در ترجمه، ترویج فرهنگ و سبک زندگی غربی، ترسیم فضاهای خشونت‌بار، پوچ‌گرایی و ناهنجاری‌های رفتاری، ترویج سحر و جادو و بی‌احترامی به اعضای خانواده خصوصاً پدر و مادرها و نیز بی‌احترامی به مریبان و معلمان مانع از راه‌یابی نام آن‌ها در زمره کتاب‌های مناسب می‌شود.

درباره کتاب‌های شعر نیز ایرادات وزنی و قافیه‌های نادرست (در قالب سنتی) و سستی بیان و ضعف تألیف (در قالب‌های کهن و نو) از مهم‌ترین اشکالاتی هستند که کتاب‌ها را از کسب عنوان مناسب ترویج بازمی‌دارند.

درصد جواز ورود دریافت کردند؛ به عبارت دیگر کتاب‌های دوره متوسطه از نظر کیفی ۱۵ درصد بهتر شده‌اند. (جدول ۴)

دلایل عمده رد کتاب‌ها

در پایان این نوشته، خالی از لطف نیست به صورت گذرا، عمده‌ترین اشکالات و ایراداتی را که منجر به عدم پذیرش کتاب‌های داستانی می‌شود، از نظر بگذرانیم. نداشتن نثر داستانی، بهره‌گیری نامناسب از عناصر داستانی، فقدان کشش و جذابیت، شکسته‌نویسی نابه‌جا، القای یأس در خواننده، ترویج عشق‌های مبتذل، سیاه‌نمایی‌های غیرواقعی، اشتباه‌های غیرقابل چشم‌پوشی در

در هر دو دوره متوسطه، کتاب‌های بیشتری نسبت به سال قبل، مناسب شناخته شده و به کتاب‌نامه‌های رشد راه یافته است

